

Круглова Ольга Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права
та процесу факультету № 1
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЗАВДАННЯ ПОЛІЦІЇ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Стрімкий розвиток суспільства, реформи державних органів влади, зростання криміногенності, складні політичні та економічні процеси в Україні – це ті умови, в яких відбувається реформування правоохоронної системи і формування Національної поліції.

Відповідність правоохоронної діяльності поліції її призначенню залежить від чіткості та обґрунтованості покладених на неї завдань. У законодавстві сучасних країн уніфікований підхід до визначення завдань поліції відсутній. Їх перелік визначається відповідно до правової доктрини, що ґрунтується на принципі гарантування державою забезпечення прав, свобод та інтересів людини.

Завдання поліції аналізувалися в дослідженнях фахівців-науковців: Ю.Е. Аврутіна, К.С. Бельського, І.А. Горшеньової, А.В. Губанова, Л.Ф. Кваші, Ю.П. Соловєя та ін.

Стаття 2 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII називає завданням поліції надання *поліцейських послуг*, які здійснюються у чотирьох напрямках: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидія злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Напрямки, в яких поліція надає свої послуги, мало чим відрізняються від тих, що визначалися у ст. 2 Закону України «Про міліцію» від 20.12.1990 № 565-XII.

Однак вперше в законодавстві нашої країни на поліцію покладені завдання, в яких акцент зроблено на надання послуг суспільству. Таким чином, було взято орієнтир на соціальне спрямування діяльності поліції, соціальне обслуговування населення. Така тенденція характерна для багатьох цивілізованих розвинутих країн, у тому числі європейських.

Відповідно до положень ст. 901 ЦК України, послугами є дії, результат яких споживається у процесі здійснення певної діяльності. Вони представляють собою діяльність на користь іншої особи, не пов'язану зі створенням матеріального блага. Однак проблема вбачається в тому, що загальноприйнятим є оплатний характер такої діяльності. Саме ця звична характеристика послуг

може призвести до сприйняття поліції як сервісної служби та, відповідно, її комерціалізації.

Для належного аналізу вищевказаного ризику – зміни призначення поліції та обґрунтованості визначених завдань поліції, доречним буде звернення до досвіду розвинутих країн світу.

Про таке завдання поліції як надання поліцейських послуг іде мова й у Законі провінції Онтаріо (Канада) «Про поліцейські послуги» від 1990 року. Цікавим є те, що цей Закон ще й називає ознаки поліцейських послуг: адекватні та результативні [1].

Як зазначає К. Ебнотер, «завдання поліції, обмежені у ліберальній правовій державі негативним відбиттям небезпеки, розширилися внаслідок еволюції від ліберальної до соціальної правової держави: у поліції з'явилися позитивні функції турботи про загальне благо» [2, с. 47].

Західні поліцейські констатують, що у післявоєнні часи відбулося переосмислення завдань поліції. Одним із найважливіших пріоритетів діяльності поліції було визнано реалізацію заходів у сфері соціального обслуговування населення. Окремі дослідники наполягають на розгляді поліції (міліції) як «системи масового обслуговування», що сприяє гуманізації служби і дозволяє глибше розкрити спрямованість її діяльності – служіння людині та суспільству, а не абстрактним державним інтересам.

Потенційно абсолютизація сервісної соціальної функції поліції може спричинити ствердження хибних уявлень про характер взаємовідносин поліції і суспільства та сприятиме обґрунтуванню тенденції комерціалізації поліції. Тому при розгляді завдань поліції більшість поліцейських цілком обґрунтовано схиляється до необхідності замінювати термін «обслуговування населення» поняттям «надання допомоги», що дозволить, з одного боку, акцентувати увагу на соціальній спрямованості діяльності поліції, а з іншого – підкреслити некомерційний та переважно непримусовий характер її діяльності [3].

У поліцейському праві європейських країн завдання поліції визначаються у контексті забезпечення охорони ліберальних цінностей і захисту суспільства від широкого спектра існуючих загроз і небезпек. Відповідно до західної правової доктрини, поліція має захищати приватні права громадян лише тоді, коли забезпечення своєчасного судового захисту неможливе або якщо без оперативного втручання поліції реалізація цих прав суттєво ускладнюється. Англосаксонська правова традиція ґрунтується на постулаті щодо віднесення до завдань поліції у демократичному суспільстві збереження (відновлення) порядку та зниження частоти проявів антисоціальної поведінки, підвищення рівня безпеки населення, сприяння безпеці на дорогах і зменшенню кількості нещасних випадків, протидію організованих і міжнародній злочинності, боротьбу з тероризмом, зниження рівня злочинності і ступеня небезпечності вчинюваних злочинів, забезпечення справедливого ставлення до підозрюваних, надання допомоги жертвам і свідкам злочинів. Прагнучи створити своєрідний каталог завдань поліції, американські фахівці натомість

виокремили 11 основоположних завдань поліції як правоохоронної формації, а саме: виявлення злочинців і злочинної діяльності та, за можливості, затримання злочинців і участь у кримінальному судочинстві; унеможливлення вчинення певних видів злочинів шляхом патрулювання і вжиття інших превентивних заходів; допомога людям, яким загрожує фізична небезпека; захист конституційних гарантій; регулювання руху пішоходів і транспорту; допомога особам, які перебувають у безпорадному стані; розв'язання побутових конфліктів; виявлення проблем, потенційно важливих для інтересів держави та охорони правопорядку; створення та підтримання у суспільстві почуття безпеки; забезпечення і захист публічного порядку; надання у разі необхідності іншої допомоги [4, с. 38].

Цікавим є й той факт, що в деяких країнах закон, що регулює правовий статус поліції, не містить чіткого вичерпного переліку її завдань. Так, у Законі «Про поліцію» Республіки Польща вказується на те, що поліція виконує й завдання, які випливають з приписів права Європейського Союзу, а також міжнародних договорів та угод, на засадах та в обсязі, які в них визначені [5].

Зважаючи на євроінтеграційні процеси, що відбуваються в Україні, вважаємо таке положення з часом може бути доречним і у вітчизняному законодавстві.

Таким чином, найбільшим за обсягом виконуваних завдань правоохоронного характеру органом виконавчої влади є поліція. Її завдання традиційно є однією з ключових проблем у юридичній поліцейській. Така ситуація є позитивним проявом, оскільки чітко та обґрунтоване їх встановлення дозволить визначити компетенцію поліції, характер та межі її втручання у сфери приватного та суспільного життя. А такий рівень визначеності правового положення поліції сприятиме підвищенню рівня авторитету та поваги до її діяльності.

1. Закон провінції Онтаріо (Канада) про поліцейські послуги від 1990 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/Ontario.pdf>

2. Ebnöther K. Der Heimatsschutz als polizeiliches Problem / K. Ebnöther. – Zürich, 1956. – 135 s.

3. Завдання поліції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://book.net/index.php?bid=12219&chapter=1&p=achapter>.

4. Губанов А. В. Полиция зарубежных стран. Организационно-правовые основы, стратегия и тактика деятельности / А. В. Губанов. – М. : МАЭП, 1999.

5. Закон Республіки Польща про поліцію від 6 квітня 1990 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/Poland.pdf>